

Englannin kieli viittomakielisten arjessa

Elina Tapio

Suomi on viittomakielialan ja kuurojen opetuksen edelläkävijämaita. Viittomakielisten oikeudet on Suomessa turvattu perustuslaissa (731/1999), ja viittomakielisillä on oikeus saada opetusta viittomakielellä. Koulutuksen tavoitteena on toimiva kaksikielisyys. Paljon on panostettu siihen, että viittomakielinen kielivähemmistömme voi käyttää viitottua kieltä ja osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan. Suomen kielen opetukseen on satsattu, mutta englannin kielen oppimisen tutkimukseen ja opetuksen kehittämiseen ei ole ollut juurikaan resursseja. Väitöskirjatutkimuksessani tarkastelin, miten ja missä suomalaista viittomakieltä käyttävät kohtaavat ja käyttävät englannin kieltä arjessaan.

Rönsyilevä chat-keskustelu johdatti koulun ulkopuolelle

Osana tutkimustani toimin yhteistyössä Merikartanon koulun (nykyisen Tervaväylän koulun Merikartanon yksikön) kanssa. Merikartanon koulun oppilaat osallistuivat Oulun yliopiston [MAILL-tutkimusprojektin](#) järjestämälle englannin kielen verkkokurssille, jolle osallistui oppilaita Merikartanon lisäksi kahdesta suomalaisesta koulusta sekä kahdesta espanjalaisesta koulusta. Osallistujat olivat iältään 11–15-vuotiaita. Kaikille osallistujille englannin kieli oli vieras kieli. Tavoitteena oli saada iso ryhmä oppilaita tutustumaan toisiinsa ja keskustelemaan esimerkiksi harrastuksistaan verkkoympäristössä englanniksi. Alla olevassa kuvassa näkyy pieni osa chat-logista, joka on taltioitu viittomakielisten oppilaiden chattailystä verkko-oppimisympäristössä.

10:47 Suvi > Hello everybody!!
10:47 Anu > hello..
10:47 Suvi > Ronja..... who are you??
10:47 Ronja > hello everybody
10:47 Suvi > xD
10:47 Ronja > i am ronja
10:47 Suvi > ronja? you arent ronja
10:47 Anu > i m anu
10:47 Suvi > Heloooooooooooooyuuuuuuuu ANu
10:48 Ronja > yes i am, you are.... <:)
10:48 Suvi > Do you know that we are very MAD and BAD??? :D
10:48 Ronja > hey jp!
10:48 Suvi > haha jp!
10:48 Maria > moi
10:48 Ronja > yes i know ;)
10:48 Suvi > marzu!!! you must write english!
10:49 Maria > ok, hello!
10:49 Suvi > Do you love JP, ronja?? :D
10:49 Jukka-Pekka > Hi! i m JP.
10:49 Ronja > so just, marzu, your must to write english :P
10:49 Suvi > Good marzu!
10:49 Maria > ;P
10:49 Tommi > Hello

Kuva 1. Osa viittomakielisten oppilaiden chat-logista

Ennen kurssin alkua minua ja Merikartanon koulun opettajia mietitytti, että kuinka aktiivisesti oppilaat osallistuisivat englanninkielisiin keskusteluihin. Opettajien näkökulmasta oli hyvin vaikea tietää, miten opettaa englantia viittomakielisille, ja miten soveltaa englannin kielen oppikirjojen runsaat keskusteluharjoitukset oppilaiden käyttöön niin, että opiskelussa olisi mukana vuorovaikutusta englannin kielellä. Opettajat eivät olleet tyytyväisiä siihen, miten englannin kielen opetus helposti ajautui perinteiseksi kääntämiseksi ja drillaamiseksi, jossa oppilas usein teki yksin töitä pulpettinsa ääressä. Sekä opettajat että oppilaat kokivat, ettei englannin kielen käyttö ollut kovin helppoa.

Keskustelu chatissa kuitenkin suorastaan rönsysi. Minä ja opettajat hämmästyimme oppilaiden aktiivisesta osallistumisesta, varsinkin kun ottaa huomioon, että tämä oli ihan ensimmäinen kerta verkkokurssin chatissa, heille uudessa teknisessä ympäristössä, ja paikalla ei ollut juuri silloin ketään muita kuin Merikartanon

koulun omat oppilaat. Pysin löytämään syitä odottamattomaan tekstitulvaan tarkastelemalla chatissa tapahtunutta toimintaa neksusanalyttisesti kolmen näkökulman kautta: osallistujien elämänhistorian, tilanteeseen linkittyneiden diskurssien sekä vuorovaikutuksen järjestymisen kautta. Neksusanalyysiä tekevä tutkija on kiinnostunut myös toimintaan liittyvistä laajemmista, vakiintuneista käsityksistä, jotka liittyvät tutkimuksen kohteena olevaan toimintaan. Näihin näkökulmiin ikkunoita avasi tutkimusta varten etnografisesti kerätty aineisto, joka koostui muun muassa kouluvierailujen aikana tehdyistä kenttämuistiinpanoista, oppilaiden ja opettajien haastatteluista, oppitunneilta taltioituista videoinneista ja aineistosta, jota oppilaat itse keräsivät minulle (valokuvia ja videoita).

Vuorovaikutuksen järjestymistä tarkastellessani vertasin toimintaa chat-ympäristössä perinteiseen luokahuoneopetukseen. Luokahuoneessa toiminta oli usein opettajajohtoista. Opettaja oli eniten äänessä, vei keskustelua eteenpäin ja jakoi puheenvuoroja. Chat-ympäristössä osallistujat ottivat itse vuoronsa ja muiden puheenvuorot tulivat kaikkien näkyville heti. Kaikilla oli siis pääsy näkemään, millaista englannin kieltä toinen oppilas käytti. Tämä mahdollisti sen, että osallistujat pystyivät kierrättämään muiden kirjoittamia lauserakenteita ja muodostamaan niistä uusia ilmauksia, esimerkiksi *summer is peace, winter is best, winter is bad ja summer is best.??*

Millaisiin diskursseihin chat-tilanne linkittyi? Kuten chat-keskusteluille on tyypillistä, keskustelunaiheet olivat rennon arkisia ja vaihtelivat nopeasti sen mukaan, mitä kukin toi keskusteltavaksi. Keskustelussa eivät juurikaan näkyneet opetussuunnitelman määrittelemät aihepiirit eivätkä oppikirjojen teemat. Chat-keskustelun rentoudesta huolimatta puheenaiheeksi nousi myös englannin kielen ymmärtäminen ja sen osaaminen. Niitä oppilaita, jotka lipsauttelivat sanoja suomeksi, toiset oppilaat muistuttivat (kuin opettajaa imitoiden) käyttämään englannin kieltä.

Pohdittaessa osallistujien elämänhistoriaa, eli aiempia kokemuksia ja opittuja asioita, näyttää siis siltä, että chatissa kohtasivat oppilaiden arki, heille tuttu toiminta verkossa ja koulussa tapahtuva kielenopiskelu. Tavat, joilla oppilaat kommunikoivat chatissa, antavat merkkejä siitä, että he eivät keskustelleet verkossa ensimmäistä kertaa. Siihen viittasivat keskustelunaiheet, sekä monet verkkokeskustelun kulttuurille tutut toimintatavat, esimerkiksi summanmutikassa taotut kirjaimet, jotka usein viestivät turhautuneesta tai huomiota hakevasta kirjoittajasta, hymiöt, ja se, että oppilaat alkoivat kutsua toisiaan nickeillä, eli verkkoyhteisöissä käytetyillä lempinimillä. Osallistujille chatissä toimiminen oli tuttua – oppilaat ”ottivat homman haltuun”. Siitä seurasi, että osallistuminen oli aktiivista myös englanniksi. Juuri tämä on jokaisen englannin opettajan unelma: oppija aktiivisesti osallistumassa ja käyttämässä opittavaa kieltä.

Lähempi tutustuminen tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden arkeen haastattelujen, valokuvien, ryhmäkeskustelun ja mediapäiväkirjan kautta toi esille sen, että osallistujat toimivat monimutkaisissa verkkoympäristöissä, käyttivät vapaa-aikanaan paljon erilaisia medioita, kuten internetiä, video- ja tietokonepelejä sekä erilaisia tietokoneohjelmia. Englannin kieli oli näissä tilanteissa vahvasti läsnä, mutta oppilaat itse eivät olleet siitä aina tietoisia. Tämä on tuttu ilmiö monissa muissakin tutkimuksissa: kouluenglannin ja arjen kielenkäytön välillä näyttää olevan kuilu. Tutkimukseeni osallistuneet oppilaat eivät havainneet arjessa käyttämänsä englannin yhteyttä englannin kielen opiskeluun koulussa.

Erityisen mielenkiintoista tässä ryhmässä oli se, miten he kertoivat käyttävänsä englantia esimerkiksi englanninkielistä tietokoneohjelmaa käyttäessään: ”Muistan suurin piirtein, miltä sana näyttää, missä kohtaa nappula on. En tiedä, mitä se tarkoittaa, mutta tiedän, mitä se tekee”. Verkkosivujen ja pelien visuaaliset elementit, kuten kuvat ja sivunasettelu, auttoivat ymmärtämään verkkosivujen kielellistä sisältöä.

Englanninkielisten sanojen sormittaminen

Usein luullaan, että viittomakielisten englannin kielen käyttö on ainoastaan tekstien lukemista ja niiden

kirjoittamista. Näin ei kuitenkaan ole. Viittomakielisessä yhteisössä on monia vakiintuneita käytänteitä, joilla puhutun kielen sana tuodaan viittomakieliseen keskusteluun kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa. Omassa aineistossa tarkastelin englanninkielisen sanan sormittamista eli tilanteita, joissa englanninkielinen sana sormitetaan kirjain kirjaimelta sormiaakkosviittomin.

Ylläolevassa videoklipissä näkyy yksi esimerkki siitä, miten suomalaisen viittomakielen kontekstissa sormitetaan englanninkielinen sana (videolla sana *language*). Usein sormituksen aikana sana muodostetaan yhtä aikaa huuliossa, eli äännettömästi huulilla muodostaen, kuten videolla tapahtuu. Videolla viittoja viitto sormiaakkosviittomat – jotka ovat samassa merkityssuhteessa latinalaisiin aakkosiin kuin suomen kielen *aa*, *bee*, *see* jne. – yksi kerrallaan, rauhallisessa tahdissa. Huulio seuraa sormitusta muodostaen sanan meille suomalaisille hyvinkin tutulla tavalla seuraten englanninkielisen sanan kirjoitusasua. Englanninkielisen sanan sormitus voi tapahtua monilla muillakin tavoin riippuen siitä, mitä tarkoitusta varten englanninkielinen sana sormitetaan.

Kun englannin kielen sana sormitettiin luonnollisessa vuorovaikutustilanteessa, oppilasryhmän kesken, tietokonehuoneessa keskellä tietokilpailutilannetta, tämä jo monimutkainen “kommunikointikanavien hybridi” sai monenlaisia muotoja ja oli tiiviisti linkittynyt muihin kommunikointikanaviin. Kun oppilaat neuvottelivat englannin kielen sanan oikeasta kirjoitusmuodosta (kuva 2), sormittamisstrategia vaihteli kirjain kirjaimelta sormittamisesta nopeaan sormitukseen. Viittojat kuljettivat oikeaa kättään vastaanottajan näkökenttään samalla vaihtaen sormiaakkosviittomasta toiseen sormiaakkosviittomaan (toisin sanoen liikuttivat artikulaattoria eli kättä ihmisten sijoittumisen ja tilan asettamien visuaalisten rajoitteiden ehdoilla) ja yhdistivät muita kommunikointikanavia viittomiseensa (esim. huulio, osoittaminen ja näppäimistöillä näppäily). Toisin sanoen, toimijat muokkasivat kielellisiä ja ei-kielellisiä resurssejaan toiminnan tavoitteen, paikan ja toiminnassa käytetyn teknologian ehdoilla.

Kuva 2. Oppilaat neuvottelevat englannin kielen sanan kirjoitusmuodosta

Lopuksi

Kuurojen yhteisöstä ulkopuolinen ihminen helposti ajattelee, että englannin kieli on lähes mahdotonta oppia, jos sitä ei kuule “kaikkiällä, leffoissa ja musiikissa”. Tämä käsitys tuli esille useiden aineistojen kautta, mutta tutkimuksessa ja tutkimuksen kautta tuli esille myös vaihtoehtoinen diskurssi viittomakielisten englannin kielen käytöstä ja oppimisesta: Englannin kieli viittomakielisten arjessa ei esiinny rajoittuneena yhden kanavan kautta – toisin sanoen vain teksteinä kirjoissa – vaan aktiivisessa käytössä esimerkiksi verkkosivuilla ja visuaalisissa peliympäristöissä, sekä kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa juurikin sormiaakkosviittomin ja huulion ja muiden kehollisten kommunikointikanavien kautta. Tutkimuksen perusteella voi päätellä, että viittomakielisessä yhteisössä syntyy käytänteitä, joissa aktiivisesti muokataan ja yhdistellään eri kommunikointikanavia englannin kieltä käytettäessä. Käytänteet, joissa eri kommunikointikanavat ja kielet limittyvät yhteen – esimerkiksi englannin kielisen sanan sormitus sormiaakkosviittomin – luovat mielenkiintoisia yhteyksiä viitotun ja kirjoitetun kanavan välille. Uskon, että näistä käytänteistä voisi moni kielenoppija hyötyä.

Kirjoittaja on tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston kielten laitoksella.

Lähde

[Tapio, E. 2013. A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers – a multimodal view on interaction. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.](#)